

РЕАКТИВНІСТЬ ЛІТЕРАТУРИ

Ярослав
Поліщук

Поліщук ставлю в якості змін
Євромайдан як подія
Токсичні розрив
Наближені війни
Мистецтво на полі смерті
Студії доміжчого тіла
Спокуса історією

академвидав

ДИНАМІКА РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Поліщук Я. Реактивність літератури. – К.:
Академвидав, 2016. – 192 с.

Назва цієї праці вказує, що в центрі уваги автора – актуальна література, яка жваво реагує на виклики свого часу. У книжці йдеться про визначення певних тенденцій через аналіз окремих фактів. Проте саме життя, як відомо, останнім часом в Україні містило багато непередбачуваного, тож і література реагувала на нього своєрідно. Зміст книжки “Реактивність літератури” виявився певним компромісом поміж тим, про що авторові хотілося писати, і тим, що ставало актуальним та про що не писати не можна, якщо вже мовиться про сучасну словесність. Адже замислювалася праця як характеристика української літератури доби Незалежності, а головню – останніх років її розвитку.

Зусилля Я. Поліщука не претендують на всеохопність, так само, як і на повну об’єктивність. Вибіркове представлення в цій праці окремих фактів чи імен слід покласти на карб суб’єктивних смаків та права вибору самого критика. Ішлося про відстеження важливих тенденцій, що більш чи менш виразно проявляються в наш час, про зазначення координат, у межах яких буде зручно оцінити літературну еволюцію на різних її рівнях – від тематичних та проблематичних до жанрових та стилєвих. До того ж основне оперття зроблено на художню прозу. Саме вона визначає сьогодні динаміку розвитку літератури. Тому основним об’єктом спостережень у цій книжці обрано український роман, що своєрідно акумулює творчий досвід новітнього національного письменства. Наш час – час епічної творчості, якої потребує та яка охоче сприймає український читач. Однак письменниця пропозиція не завжди відповідає таким очікуванням, адже з художньою епікою в нас завжди було непросто, та й сьогодні епічного стрижня бракує багатьом творам, що претендують на визнання публіки. Це аж ніяк не означає, що варто дискримінувати поезію чи драматургію, просто на сторінках книжки вони не наділені належною увагою. У збагаченні прозової традиції істотну роль відіграє останнім часом документальний чинник, присутність якого засвідчено, зокрема, в романах про конкретні події, що мають шанси стати історичними, – Євромайдан та війну на сході України.

Зазвичай подібні книжки укладають без хитромудрих замислів, об’єднуючи відгуки та рецензії на окремі твори літпроцесу. Я. Поліщук свідомо не пішов цим шляхом і застосував інший спосіб компонування книжки. Окремі нариси, що склали її зміст, пропонують читачеві погляд на сучасну літературу крізь призму кількох істотних проблем. Такий погляд видається авторові не тільки прийнятним, а і слухним, він дає змогу виявити певні гострі кути, моменти піднесення й біфуркації, що наочно засвідчують істину та стимулюють концептуальне осмислення тих змін, які відбуваються у красному письмі й національній культурі в цілому.

У першому розділі подано загальну характеристику художньої літератури за доби Незалежності, зосібна вона унаочнює той істотний шлях, що його літературі довелося пройти в ці непрості часи. У другому – увагу зосереджено на специфічному книжковому бумі, який спричинила Революція Гідності 2013–2014 років. Небачений успіх творів про Майдан тільки поверхово можна було би пояснити комерційним інтересом та запитом масового читача, проте насправді він тісно пов’язаний із глибокою потребою українського суспільства до громадянського самоусвідомлення й культурної самоідентифікації. Ці процеси допіру почалися, але вони напевно матимуть великий розвиток у майбутньому. Автор пропонує також докладніше зрозуміти механізми набування та зміни ідентичності, зміну

суспільних ідеалів та культів, з'ясовуючи генераційну проблематику у третьому розділі та залучаючи до розгляду романи Юрія Винничука, Оксани Забужко, Ліни Костенко, Володимира Лиса.

Друга частина книжки складається з чотирьох розділів, які зосереджені на проблемах тематизації та репрезентації певних явищ у сучасній українській літературі. Так, два розділи, які становлять своєрідний диптих, присвячено темі війни. Якщо в першому спостережено наростання мілітарної риторики у виданнях останніх літ на ширшому тлі традиції, то у другому – залучено безпосередні відгуки нашої літератури на Донбаську війну, що стала викликом для всього суспільства в 2014–2016 роках, зокрема зумовила активну реакцію в культурно-мистецькому середовищі. Серед багатьох авторів, які успішно репрезентують цю тему, обрано Галину Вдовиченко, Бориса Гуменюка, Євгена Положія, Василя Слапчука, Михайла Слабошпицького. Війна як репресивна практика – непростий об'єкт для зображення в художніх текстах, вона потребує апеляції не тільки до ангелів, а й до демонів людської природи. Специфічним продовженням розмови про репресивні практики є

аналіз локусу Донбасу крізь призму художнього відображення Олексія Чупи та Сергія Жадана. Автор пропонує читачеві в контексті цієї розмови цікаву метонімію “донецького тіла”, що концентрує в собі образ Іншого через його самооприявлення, зокрема в різних персонажних варіаціях. Завершує книжку розділ про перекодування історичного знання, яке здійснюють сучасні прозаїки, що звертаються до історичного матеріалу, але його активно переосмислюють. Прикладами тут слугували видані останніми роками й схвально поціновані читачами романи Юрія Винничука та Галини Пагутяк.

Я. Поліщук не обмежується критичними судженнями про самі художні твори, а сприймає їх у ширшому контексті – інтелектуальному, культурному, суспільно-політичному. Через те запропоновані студії мають міждисциплінарний характер, а оцінки художньої літератури супроводжені доречними відступами та рефлексіями. “Реактивність літератури” зацікавить як фахівців-філологів, так і всіх, хто звертається до сучасної літератури, хоче її глибше зрозуміти або впорядкувати свої знання про цей предмет.

Отримано 25 травня 2016 р.

*Тетяна Белімова
м. Київ*